

Prof. Dr.

KEMAL H. KARPAT

BİR ÖMRÜN İNSANLARI

TÜRKİYE'DEN VE DÜNYADAN PORTRELER

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ..... 9

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASET, DEVLET, FİNANS VE DİN ADAMLARI

SÜLEYMAN DEMİREL

Demokrasiyi Kökleştirme Çabası,
Geç Takdir Edilen Büyük Halk Adamı..... 17

BÜLENT ECEVİT

İdealist, Pratiği Eksik Bir Siyasetçi, Şair..... 41

RAUF DENKTAŞ

Ülke Yaratan Bir Kahraman 58

JIMMY CARTER

Abd'nin Halk Adamı Başkanı..... 71

DİN MUHAMMED AHMET ALİ KUNAEV

Kazakistan'da Millet Yaratan Komünist Lider 78

ŞEYHÜLİSLAM ALLAHŞÜKÜR PAŞAZADE

Azerbaycan'ın Atası, Türk Dostu 96

HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER

Geniş Ufuklu Türkçü Diplomat, Hatip..... 98

GEORGE SOROS

İnsanlığını Korumuş Milyoner 110

DALAY LAMA

Ayrı Bir Dünyanın Sesi 116

ÜRDÜN KRALI HÜSEYİN

Osmanlı'ya Karşı Ayaklanan Bir Hanedan Torunu.....	120
PIERRE GEMAYEL	
Arap Dünyasının Birlik Engeli, Timsali	124
MUSTAFA ABDÜLCEMİL KIRIMOĞLU	
Kırım Tatar Mirasını Yaşatan Mücahit.....	130
AHMET AYDIN BOLAK	
Vefakâr Sanatçı Ve Vatansöver Bir İş Adamı.....	137
EKREM BABACAN	
Dürüst, Mert Bir Asker	149
AYDIN YALÇIN	
Cesaretle, Dürüst, Demokrat Bir Yazar	154
SELİM SARPER	
Acımasız Bir Bürokrat	158
BAŞMÜFTÜ ETHEM KURTMOLLA	
Dobruçalı Bir Müslüman Lider.....	170
KAÇARLAR	
Türk Aslını Unutmayan Bir İran Hanedanı.....	180
İBRAHİM TEMO VE OĞLU NAİM TEMO	
İki Büyük Doktor	186

İKİNCİ BÖLÜM İLİM ADAMLARI

HALİL İNALCIK	
Büyük Tarihçi, Yakın Dost	195
BERNARD LEWIS	
Türkiye Dostu Büyük Bir İngiliz Tarihçi	204
İHSAN DOĞRAMACI	
Yaratıcı, Çok Yönlü Bir Lider	212
ARNOLD J. ZURCHER	
Kalbi Büyük, Yardımsever Bir Hocam.....	223
ETHEM TENİŞEV	
Türk Dünyasına Açılış Yolunda Tanıdığım Sovyet Türkolog.....	240
ALEXANDRE BENNIGSEN	

Bir Türk-Müslüman Dostu Olan Ortodoks Hristiyan Rus Asilzadesi	258
DAVID CRONON Abd'de Türk Etütlerini Destekleyen Adam	263
ŞERİF MARDİN Suyu Bulamayan Adam	281
MÜBECCEL KIRAY İnsansever Hoş Gönüllü Bir Sosyolog	312
NİYAZİ BERKES Farklı Düşüncedeki İnsanlarla Dostluk Kurmayan Âlim.....	320
HAIGH BABIAN Tatavla Kökenli Bir Ermeni Dostum.....	326
GEORGE HAUPT Eski Bir Romanya Komünisti Ve Emre Göre Tarih Yazmak	330
HÜSEYİN NAIL KUBALI Göçmen Sevmeyen Bir Hocam	339
MICHÉLE NICOLAS Hayatını Türk Kültürüne Adanmış Bir Fransız Yazar.....	346

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM SANATKÂRLAR VE YAZARLAR

ÜÇ KEMALLER Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir.....	355
HALİT REFİĞ Türkiye'nin Ruhunu İfade Eden Sanatkâr	368
HULKİ SANER Halkını Sanatın Kaynağı Yapan Kimse.....	374
KEMAL SÜLKER İşçi Haklarını Savunan Bir Yazar	381
HİLMİ GİRGİNKOÇ Sanatkâr, Sıcak Kalpli Dost	399
ALEXANDRU I. MUŞAT Üstün Bir Doktor, Sanat Seven Bir Dost.....	403

MIRCEA DRAGOMIRESCU

Yaman Müdürüm, Bir Müzisyen 408

**DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
VE BAŞKALARI..**

VINCENT CALEDA

Dev Bir Komşu, Garip Kişi 419

IVAN KARAKAŞ

Hristiyan Türk Bir Gagavuz 425

İBRAHİM HALİL

Mecidiye Medresesi'ndeki Okul Arkadaşım 428

BAĞCI VASİL

Çok Çalışan, Çok İçen Bir Rus 432

DİMİTRİ LARİ

Bir Köy Muhtarının Başına Gelenler 437

WILLIAM (BILL) HAMILTON SWAN

Bir Abd Kurucusunun Garip Torunu 442

MUSA VE OĞUZ

Haydarpaşa Lisesi'nden İki Arkadaş 452

QUOGUE KÖYÜ

Sevdiğim Köyüm 460

HARVARD ÜNİVERSİTESİ HATIRALARI 471

NURİYE

Bir Aşk Kurbanı 479

İNDEKS 485

BİRİNCİ BÖLÜM
SİYASET, DEVLET, FİNANS VE DİN ADAMLARI

SÜLEYMAN DEMİREL

DEMOKRASİYİ KÖKLEŞTİRME ÇABASI, GEÇ TAKDİR EDİLEN BÜYÜK HALK ADAMI

Süleyman Demirel hakkında yazdıklarımı gözden geçirirken, onun ölüm haberini aldım ve bu haberle derin teessür altında kaldım. Nitekim bu üzücü hadiseyle birlikte, ben bir dost kaybederken, Türkiye de büyük bir siyaset adamını kaybetmiş oldu...

Türkiye’de demokrasinin yerleşmesine herkesten fazla hizmet eden bu büyük adam hakkında belki en manalı yazıyı Sayın Ertuğrul Özkök 17 Haziran 2015 tarihinde *Hürriyet*’te yazmıştır. Sayın Özkök’ün yazısından bazı bölümleri aşağıda sunuyorum:

Geç anladım onun değerini çok geç

...Gerçek manada bir Türk büyüğünü kaybettik...

...Kaybettiğimiz insan bu ülkenin en yoksul köylerinden birinde, yoksul bir ailenin çocuğu olarak doğdu...

Bu ülkenin başkanı oldu... Cumhurbaşkanı oldu...

...İktidar oldu, müktedirliğe soyunmadı.

...Bize öylesine bir hayat hikâyesi, ondan güzel bir hoşgörü mirası bıraktınız ki...

Vicdanı olanlarımıza, içinde hâlâ insanlığı kalanlarımıza nesiller boyu yeter...

Burada, rahmetlinin hakkında, daha o hayattayken, ölümünden çok sene evvel yazdıklarımı paylaşmak istiyorum:

Süleyman Demirel ile tanışmayı, konuşmayı ısrarla istedim. Diğer kimselerle yaptığım görüşmeler ki, bunların bir kısmı kitaba geçmiştir, eğitim ve meslek hayatım sürecinde olmuştur. Daha evvel kimseyle Demirel kadar görüşmek istediğimi hatırlamıyorum.

Demirel'le görüşmem rahmetli Aydın Yalçın vasıtasıyla olmuştu. Aydın o dönem, Adalet Partisi'nde oldukça aktif çalışıyordu. Söz konusu görüşmeden sonra Süleyman Demirel'le ilişkim aralıklı olmakla beraber bu güne kadar devam etmiştir. Son olarak bundan birkaç ay evvel Isparta'daki Süleyman Demirel Üniversitesi'ndeki müze açılışına davet edildim, ne var ki gidemedim. Bununla birlikte, bir mesaj göndererek bu müzenin kurulmasının çok isabetli bir karar olduğunu ve kısaca Sayın Demirel hakkındaki görüşlerimi bildirdim.

1964'te Demirel'le ısrarla görüşmek istememin sebebi hem mesleki yönden hem de Türkiye'nin geleceğini düşünmemden kaynaklanmaktadır. Çünkü Demirel 1964'te Adalet Partisi başkanlığına seçilmesiyle Türkiye'yi çok tehlikeli bir yola girmekten alıkoymuş ve yeniden demokrasiye giden yola sokmuştu.

Durum en kısa şekliyle şöyleydi: 1960'ta askerî darbe olmuş, Demokrat Parti lider ve mebusları tutuklanmış, Yassıada'ya götürülerek muhakeme edilmişlerdi. Adnan Menderes, Celal Bayar, Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu ölüme mahkûm edilmişti. Yaşı dolayısıyla Celal Bayar'ın ölüm cezası müebbet hapse dönüştürülmüştü.

1961’de, anayasa az bir oy farkı ile kabul edilmişti. Eğer askerî idarenin devam edeceği korkusu olmasaydı, belki de anayasa kabul edilemeyecekti. Anayasa bilindiği gibi bir yandan alabildiğine liberal hak ve hürriyetlere yol açmış, diğer yandan bilhassa ekonomi alanında eski devletçi tutumunu korumuştur. Fakat bundan çok daha önemlisi yeni anayasa ve siyasi ortam Türkiye’ye huzur, refah ve sükûnet getirecek güçte değildi. Çünkü Türkiye’de iki bölüme ayrılmış toplum hâlâ görüş farklarını devam ettiriyordu. Bir tarafta yeni anayasanın getirdiği hürriyetlere rağmen eski görüşü savunmaya devam eden bir kitle vardı ki bu da Halk Partisi’nin içerisindeydi. Buna karşın Demokrat Parti’ye oy veren büyük bir halk kitleleri vardı. Orta sınıf ve alt tabakalar hâlâ Demokrat Parti’yi özlüyordu ve onun izinden gidecek bir partiye oy vermeye hazırды.

Temelde büyük değişiklikler yoktu. 1961 seçiminde eski Demokrat Parti kitlelerini temsil eden Adalet Partisi, oyların %34.79’nu; aynı halk temeline dayanan Ekrem Alican’ın başkanlık ettiği Yeni Türkiye Partisi ise seçimlerinde oyların %13.73’nü almıştı. Buna karşılık artık yeni düzeni hazırlamakta büyük payı olan 1961 Anayasası’nı hazırlayan Halk Partisi 1961 seçimlerinde oyların %36.74’nü almıştı.

1961 seçimlerinde Cumhuriyet Halk Partisi ilk bakışta en fazla oy alan parti olarak görünmekteydi. Fakat aynı felsefeye sahip, aynı görüşlerle hareket eden eski Demokrat Parti’yi desteklemiş kitle CHP’ye oy verenlerden fazlaydı. Adalet ve Yeni Türkiye Partisi’ne (YTP) oy verenlerin aynı kökenden geldiğini tekrar belirtmek isterim. Gerçi Yeni Türkiye Partisi yurdun doğusundaki başka bölgelerde güçlüydü. Bu parti genç ve değişik görüşlere sahip kitleyi temsil ediyordu. Ama bu kitle de tek parti rejimine, vesayete ve birçok alanda CHP’ye muhalifti.

1961’de AP ve YTP’ye oy verenlerin toplamı %48.52’ydi. Yani muhalefet seçimi kazanmıştı, çünkü eski DP’yi temsil eden AP

ve YTP'nin birleşik oyları CHP'nin oylarından %12 fazlaydı. O dönemdeki koşullar göz önünde tutulursa bu iki parti liderinin bir araya gelmesi ve beraber hareket etmesi güçtü. Çünkü AP'nin yönetimini ele geçiren grup, DP liderlerine yapılan muameleyi kınıyor, askerî idareye karşı tavır alıyor ve intikam almak ister gibi hareket ediyordu. AP'ye hâkim olan liderler grubuna bir bakıma intikamcı demek doğrudu. Onların ana hedefi 1961 Anayasası ile kurulan sistemi yok etmek olmasa da Halk Partisi'ni iktidardan düşürmek ve hapiste bulunan DP liderlerini serbest bırakmaktı. Ama o koşullar altında çok güçlü bir durumda olan ordunun bu amaçların gerçekleşmesine müsaade etmesi imkânsızdı. AP, İnönü'nün idaresinde kurulan hükümete katılmamıştı. Koalisyon, HP ve YTP ile Milliyetçi Hareket Partisi'ne dönüşecek Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nden oluşuyordu. Daha ılımlı, eski DP muhalefeti temsil eden Ekrem Alican'ın partisi koalisyona girecek ama ömrü kısa olacaktı.

1964'te durum aşağı yukarı belli olmuştu. AP, intikam grubu idaresindeydi. Partinin başkanı başta General Ragıp Gümüşpala'ydı. Fakat paşa, partiye tam hâkim olamamış ve AP'deki karar yetkisini intikamcı gruba bırakmıştı. İntikamcı ibaresini kullanmakla birlikte bu ibareyi biraz sert buluyorum. Çünkü o dönemde AP idaresinde bulunanlar arasında durumu daha gerçekçi ve sağlam zeminde düşünenler de vardı. Fakat güç, intikam almak yahut DP'ye yapılan muameleyi ve haksızlıkları düzeltmek isteyen bir grubun elindeydi. Diğer yandan AP ile aynı görüşlere sahip fakat daha uzlaşmacı görünen Ekrem Alican'ın YTP'sinin uzun zaman ayakta kalabilmesi mümkün değildi. Çünkü AP ve YTP'yi destekleyen kimseler temelde aynı felsefeyi paylaştıkları için uzun süre farklı partilere oy veremezlerdi. YTP kanımca uzun ömürlü olamazdı. Eninde sonunda YTP'yi

destekleyen kimselerin AP'ye kayması kaçınılmazdı. Nitekim 1965 seçimleri bunu açıkça göstermiştir.

YTP'ciler ancak %3.74 oy alabilmiş, buna karşılık AP %52.65 oy almak suretiyle kesin bir çoğunluk elde etmişti. Eğer AP'nin 1961 Anayasası'nı pek de istemeyerek kabullenmiş olduğu düşünülürse, eninde sonunda CHP ve orduya güvenen siyasetçilerle çatışması kaçınılmaz gibi görünüyordu. En azından ben öyle düşünüyordum. Türkiye'nin AP'yi aşırılığa kaçmaktan kurtaracak ve dolayısıyla Türkiye'ye demokrasi yollarını açacak, ama halk desteğini de muhafaza edecek bir liderler kadrosuna ve yeni bir lidere ihtiyacı vardı ve bence bu lider Demirel'di.

Demirel, Isparta'nın İslam köyünde doğmuş, Türk kültürünü benimsemiş bir halk adamıdır. Yüksek tahsil görüp mühendis olmuştur. Su İşleri Genel Müdürü olarak yaptığı çalışmalarla çok yetenekli bir insan olduğunu da göstermiştir. Demirel halkçı olmakla beraber cumhuriyetçi, modernist, Atatürkçü, demokrasi isteyen ve bu kavramları benimseyen biriydi. O dönemin koşulları ele alınırsa Türkiye'de demokrasinin ayakta kalmasına yardım edebilecek ve bunu sağlayabilecek bir lider olarak görünüyordu.

Demirel'in 1964'te yapılan AP kongresinde başkan seçilmesi, bence Türkiye için büyük bir şanstır. Çünkü o, hem eski DP'lilere, hem AP'lilere hem de modernist, Atatürkçü kimselere yakın görünen bir insandı. Orduya da sıcak görünen birçok yanı vardı. Demirel bir bakıma bürokrattı, devlet içinde büyümüş, mevki sahibi olmuş, dış memleketlerde bulunmuş, dış dünyayı tanıyan, yabancı dil bilen biriydi. İşte bunları görerek, Türkiye'nin en kritik zamanlarında, AP başkanı olarak tarihî bir vazifeyi yüklenmiş bu şahsiyeti yakinen tanımak istiyordum. "Acaba demokrasi ümitlerim boşa mı çıkacak, yoksa gerçekleşecek mi?" diye merak ediyordum. Şüphesiz benim Türkiye siyasetini ya da kamuoyunu etkileyecek gücüm yoktu. Ama mesleğim icabı tüm

bu meseleleri açık, bitaraf, Türkiye'nin geneli açısından anlamak ve anlatmak istiyordum. Bu vazifeyi yerine getirmek için de AP'nin başına geçen adamı tanımam gerekiyordu ve tanıdım.

Demirel'le ilk görüşmem parti merkezinde oldu. Sakin, nazik bir şekilde konuştu. Sorularıma cevap verdi. Her şeyiyle kendine güveni tam, kararlı, ne istediğini bilen ve demokrasi yanlısı bir insan olduğuna kanaat getirdim. Gelişmeler benim gibi milyonlarca insanın beklentisini tatmin etti. Çünkü AP 1965'te seçimlerde daha evvel belirttiğim gibi, oyların %52.67'sini alarak iktidar oldu. Yine daha evvel belirttiğim gibi Süleyman Demirel idaresindeki AP'nin çok boyutlu ve ılımlı politikası, YTP'de aradığını bulamayan ya da bulamayacak olan büyük bir kitleyi kendine çekti. YTP 1965 seçimlerinde oyların ancak %3.74'nü alarak âdeta Türkiye siyasetinden silindi gitti.

Henüz 1946'dan beri şekillenmekte olan Türk siyaseti doğal mecrasına döndü. Ana parti AP, halkın, işadamlarının ve bazı entelektüel kesimin de desteğini görüyordu. Böylece AP sağlam bir şekilde iktidarda oturuyordu. Halk Partisi ise oyların ancak %28.67'siyle ana muhalefet partisi olarak 1950'den beri sıkıştığı durumu muhafaza ediyordu. Demirel'in hükümet programı ordu dâhil herkesi tatmin etmese de korkutucu değildi. Bu konuları bütün ayrıntılarıyla, son olarak *Kısa Türkiye Tarihi* kitabımda inceledim. (Daha ayrıntılı bilgi için bahsi geçen kitaba bakılabilir).

Demirel fırsat buldukça benimle görüşür, sorularıma cevap verir, bazı noktalarda benden bilgi ister fakat sonunda daima her şeye kendisi karar verirdi. Mesela, bir keresinde Amerika'dan söz ettiğimiz sırada, Amerika'da iktidarda bulunan Demokrat Parti biraz ideolojik hareket ettiği için Türkiye'ye bazı görüşlerini kabul ettirmeye kalkabilir, Yunanistan'ı tutabilir ve böylece Türkiye açısından arzu edilmeyen sonuçlar çıkabilir diye, Demirel'i ikaz etmek istedim. Çünkü hakikaten ABD Kongresi'nde, Temsilciler

Meclisi ve Senato’da, Türkiye aleyhine konuşan gruplar daima Yunanistan’ı destekliyordu. O zaman Demirel bana, “Evet, bunları biliyorum. Diğer taraftan Pentagon var. Kendi açısından dünya askerî vaziyetini göz önünde bulundurarak Türkiye’ye destek çıkmıştır ve çıkacaktır,” dedi. Ben de Pentagon’un önemli olduğunu kabul ediyordum ama eninde sonunda Türkiye’ye karşı Amerikan siyasetini düzenleyen makamlar kongre ve başkanıydı. Anlatmak istediğim Demirel’in bunları yakından bildiği ve alternatifler düşündüğüdür.

Demirel’le birkaç kez görüştüm. Bazen beni Güniz Sokak’taki evine davet ederdi. Buluşmalarda kimi zaman arkadaşları da olur, onlarla sohbet ederdik. Hatırlıyorum, bir seçim arifesinde yine görüştük. Benim fikirlerimi de sormuştu. Ben de stratejik bakımdan düşündüklerimi anlattım. Dikkate aldı mı, almadı mı onu bilmiyorum ama seçimi kazandı. Vakıa, Demirel her zaman kendi başına karar verip hareket eden bir kimsedir.

Mütevazı bir yaşamı vardı. Güniz Sokak’taki evi ve oradaki yaşayışı Türkiye’deki orta sınıfın yaşayışından farksızdı. Bir keresinde yine evindeyken tam kalkmak üzereydim, “Otur, beraber yemek yiyelim,” dedi ve ilave etti, “Karadeniz Bölgesi’nde yaşayan bir dostum palamut göndermiş. Hanım hazırladı, beraber yiyelim.” Yani yemek daveti gayet normal, bir halk adamının yaptığı gibiydi. Nitekim Nazmiye Hanım’ın tavada kızarttığı lezzetli balıkları beraberce yedik. Bunlar bir bakıma Demirel’in tevazuunu gösterir.

Bir kere ailemi sordu. Romanya’da olduklarını, benim dışarıda bulunmam, Amerika’da çalışmam ve Türkiye’ye gidip gelmem ve tanınmam nedeniyle baskı altında kaldıklarını ve durmadan sorguya çekildiklerini anlattım. 1964-65’te Romanya’ya gittiğim zaman rahmetli kardeşim Cemal, “Abi, artık bunlara dayanamıyoruz. Durmadan sorgulayıp duruyorlar,” diyerek ne kadar zorluk çektiklerini anlatıyordu. (Biraderim Cemal’in

Acıyı Bal Eylemek adlı hatıratında bunları daha geniş bir şekilde anlattığım için burada üzerinde durmayacağım). Demirel'e, "İşte bu yüzden ailemi Türkiye'ye getirmek istiyorum," dedim. O zaman Süleyman Bey, "Bir bakalım... İhsan Sabri Çağlayangil Bey'le de bir görüşeyim, sen de görüş," dedi. Ben de İhsan Bey'i tanıyordum. Bundan sonra hükümetimiz, Rumen Hükümeti'ne bir nota vererek, yakın ailem sayılan 10 kişinin Türkiye'ye göçmelerine izin verilmesini istedi. Rumenler ilk notaya cevap vermediler, reddettiler. Hatta yine aileme baskı yapmışlar. Sonra ikinci bir nota daha verildi. Nihayet 1967'de, yani Demirel'in başbakan olduğu zaman kardeşim ile ailesi, ablam ile ailesi ve annem Türkiye'ye geldiler. Nihayet özgürlüklerine kavuşarak normal bir hayat yaşamaya başladılar. Bu bakımdan Demirel'e karşı şahsi bir minnettim vardır, fakat bu minnet duygusu hiçbir zaman yaptıklarını ya da yapamadıklarını değerlendirme hususundaki tarafsızlığımı etkilemez. Ama yine de ona can u gönülden müteşekkirim. Ailemin yeni bir hayat kurup insan gibi yaşamasına imkân verdi.

Demirel'le Romanya'da bulunan Müslümanların, Türklerin durumunu da çok konuştuk. Kendisine anlattığım konular arasında Mecidiye Medresesi de vardı. Ben bu medreseden mezun olmuştum. Bu okul Romanya'da bulunan 100 bin kadar Müslüman için yegâne öğretim ve eğitim yuvasıydı. Burada imam-hatipler yetişip o halkın dinî inançlarının korunmasına yardımcı olduğu gibi öğretmen de yetişiyordu. Müfredat lise ayarında ve hatta daha ağırlıklıydı. Dünya tarihi ve edebiyatından tutunuz, pedagoji, felsefe, psikoloji gibi dersleri çok iyi yetişmiş Rumen hocalar, Rumence olarak öğretiyorlardı. Geleceğin öğretmenlerini yetiştirecek bu bölüm tamamıyla yüksek seviyede eğitim veriyordu. Şahsen bu bölümde öğrencilik yaptığım zaman elde ettiğim bilgilerden hayatım boyunca

istifade ettim. Entelektüel gelişimin ana temelleri burada atılmıştır. Bu gerçek, birçok arkadaş için de geçerlidir.

Romanya'da komünist rejim, bilhassa Çavuşesku döneminde (1964-89) aşırı milliyetçi komünistliğe dönüşmüştü. Gerçi Çavuşesku kendine komünist diyordu, fakat alabildiğine milliyetçiydi. Bu iki terimi bağdaştırmak güçtür. Doğu Avrupa'da komünistlik, milliyetçiliğe hem de kötü milliyetçiliğe dayanarak ayakta kalabilmişti. Çavuşesku idaresi Romanya Türklerinin yegâne bilgi merkezi olan Mecidiye Semineri'nı kapatmıştı. Ben de olayları yakından takip ediyordum. Bu okulun tekrar açılmasını, oradaki 100 bin kadar Müslüman için hayati öneme sahip olması hasebiyle çok istiyordum. Bunu Demirele, "Acaba Türk Hükümeti bir şey yapabilir mi?" diye anlattım. Kendisine ayrıca şunları da anlattım: Bu okul aslında Babadağ'da kurulmuştu. Tahminen 1610 senesinde Gazali Paşa, Babadağ'da yaptırdığı cami yanında bir de medrese inşa ettirmişti. O medrese bazı kopukluklarla beraber 1902 yılına kadar Babadağ'da faaliyet göstermişti. Medrese 1902'de daha büyük bir Müslüman nüfusa sahip olan Mecidiye'ye taşındı. Gazali Paşa, cami ve medreseyi yaptırdığı zaman bu kurumları finanse edecek bir vakıf da kurmuş; biri Zebil, diğeri Hergele ismini taşıyan iki köyün gelirlerini bu vakfa tahsis etmişti. Vakıf da bu gelirle söz konusu müesseseleri finanse ediyordu. Dobruca'yı, 1878'de Romanya alınca bu iki köydeki arazileri ele geçirmek istemiş, ama bunu orada bulunan halkı kırmayacak şekilde yapmaya çalışmış, bu amaçla bir anlaşma yapılmıştır. Bu anlaşmaya, vakfa müteveli olan dedem de katılmıştı. Vakfın arazisi Rumen Devleti'ne devredilecek, Rumen Devleti de Babadağ Medresesi ayakta kaldığı sürece, medreseyi finanse edecekti. Bu anlaşma medrese Mecidiye'ye devredildikten sonra da geçerliliğini sürdürmüştür. Nitekim ben orada öğrenciyken medresenin finansı Rumen Devleti bütçesinden yapılmaktaydı.

Çavuşesku, Mecidiye Seminarı'nı kapatınca o eski anlaşmayı ihlal etmiş, yüzlerce, binlerce dönüm arazi bu şekilde karşılıksız olarak Rumen Hükümeti'ne kalmış ve tazminat verilmemişti.

Bunları Demirel'e anlattım. Demirel de Romanya seyahatlerinden birinde Çavuşesku'ya Mecidiye Medresesi'nin tekrar kurulması gerektiğini söylemiş. Çavuşesku da, "Halk bunu istemiyor. Bunu size ispat ederim," demiş, Dobruca'nın Müslüman halkından seçilen üç kişiyi yanına çağırılmış. Onlar da tabii korkudan titreyerek, "Hayır, medresenin açılmasını istemiyoruz," demişler. Çavuşesku da, "Bak, onlar istemiyorsa, ben ne yapayım," demiş. Bunları bizzat Süleyman Bey'in kendisinden işittim. Çavuşesku rejimi yıkıldıktan sonra Türkiye Devleti Mecidiye'de Atatürk Teoloji Lisesi adında bir lise kurdu. Bu lise, hâlâ faaliyettedir. Dobruca'daki Müslüman halkın entelektüel ve manevi ihtiyaçlarını bir nebze olsun gidermektedir. Yerli halk bu medreseyi tekrar canlandırmak istiyor. 2002 senesinde Mecidiye Seminarı'nın açılmasının 100. yıldönümü kutlaması yapıldı. Ben de açılışı Türkçe ve Rumence bir konuşmayla yaptım. O gün bana Mecidiye Şeref Üyeliği verdiler. Orada kendilerine, "İlla medreseyi canlandırmak istiyorsanız, yıkılmış ve perişan halde bulunan medrese binalarını yeniden inşa ederek kültür merkezi haline getirin. Bu medreseyi finanse edecek, orada çalışacak öğretmenlere maaş verecek kudretiniz yok," dedim.

Oradaki halkın dinî ihtiyaçlarını bugün Türkiye'de okuyan Dobrucalı çocukların bir kısmı yerine getirmektedir. Bugün Romanya'daki müftülüğün başında bulunan Yusuf Murat Türkiye'de okumuştur. Ne yapıldı bilmiyorum ama 2013'te Mecidiye'yi ziyaret ettiğim zaman cemaatin ileri gelenlerinin söylediğine göre medreseyi kültür merkezi olarak canlandırma fikri halk indinde kabul görmüş. Tabii bu anlamda Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'nın çabaları ve katkıları da çok önemlidir.

Demirel cumhurbaşkanıyken Dobruca'ya ve bir bakıma Türk tarihine, kültürüne Anadolu ve Rumeli'deki anıtlara önemli katkılarda bulunmuştur. Daha evvel bahsettiğim Gazi Ali Paşa Camii 1990'larda perişan durumdaydı. Diyanet İşleri Başkanlığı ve hükümet bu eski camiyi onardı. Türkiye'den getirilen malzemelerle işçiler, camiyi ve imam evini fevkalade güzel yaptılar. Caminin onarılmasından sonra yapılan açılış törenini Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Romanya cumhurbaşkanı onurlandırdı. Bugün o cami Dobruca Müslümanlarının ana abidesi haline geldi. Oraya hafta sonu ziyaretler yapılır, namaz kılınır. Dobruca'nın farklı yerlerinden insanlar, kültürümüzün bir parçası diye, Babadağ'a gelirler. Birkaç yıl sonra, o zamanlar başbakan olan Sayın Recep Tayyip Erdoğan da Gazi Ali Paşa Camii'nde namaz kıldı. Babadağ'da Saltuk Baba'nın türbesini tamir ettirdi. Açılış törenini yaptıktan sonra da tekrar camiye gidip namaz kılmış.

Bunları anlatmak benim için bir vazifedir, ama Demirel'le olan konuşmalarım ve ilişkimde bu Romanya faslının yeri çok azdır. Onunla zaman zaman Türkiye, zaman zaman da dünya siyaseti hususunda konuşur, tartışır ara sıra da mektuplaşırdık. Bu mektuplardan biri de Demirel'in, 7 Ağustos 1974 tarihinde gönderdiği mektuptur. O mektubun bir kısmını buraya aktarıyorum:

“22 Ağustos 1974 tarihli mektubunuzu aldım. Uzunca bir süredir sizinle görüşmek ve muhabere etme imkânı olmadı. Özlediğimi söyleyebilirim.” Ankara'da görüşemediğimizi, ev numarasının değiştiğini, evde bulamazsam parti genel merkezinin numarasını verdiğini ve onu buradan aramamı belirttiikten sonra devam ediyor, “Gelişen dünya şartları içerisinde Türkiye'nin gerek ekonomik, gerek sosyal, gerekse rejim bakımından fevkalade önemli bir safhada bulunduğu kanaatindeyim. Devlet, rejim ve kalkınma üçlüsü bugün

her zamandakinden çok ilişkili ve her biri çok manalı halde gelişmiştir. Büyük zorluklar yanında büyük fırsat ve imkânlar da mevcuttu. Türkiye bir dağınıklık içerisindeydi. Ne yapmak islediğimizi, nereye varmak istediğimizi geniş çapta kaybettik. Bunun yerini şekil ve usûl tartışmaları aldı. Demek istediğim şudur; hedefler önem ve ağırlığını geniş çapta metot araştırmalarına terk etti. Türkiye'nin istikrara olan ihtiyacı âdeta önemsiz hale gelmiş, fukaralık, çaresizlik ve cahillikten kurtulma hamlesi durgunluğa terk edilmiştir.” Görüldüğü gibi Demirel mektubunda Türkiye'nin durumunu ve iyiliğini ön plana aldığını belirtiyor, nitekim bu, mektubundaki ifadelerden daha iyi anlaşılıyor.

Bilindiği gibi Demirel, 1971 ve 1980'de mevkiini kaybetti, tutuklandı. Fakat hiçbir zaman umudunu ve Türkiye'ye olan inancını kaybetmedi. Onunla 1983'ten sonra da görüştük. Maalesef Turgut Özal ile Demirel arasındaki ilişki pek de olumlu değildi. Demirel, kendini bir yana itilmiş, âdeta unutulmaya mahkûm edilmiş olarak görüyor ve üzülüyordu.

Bir konuşmamızda Özal'ın politikasından söz açıldı. Özal'ın ekonomi politikasını tenkit etti. Ben de dayanamadım, “Özal'ın ekonomik politikası sizin temel fikirlerinizden ayrılmış değil. Bana öyle geliyor ki, siz de uzun vadede belki de Özal'ın politikasını izleyecektiniz.” Şunu da ilave ettim, “Özal nihayet bir bakıma başbakan olduğunuz devrelerde yetişmiştir. Yani aranızda büyük farklar yok, bence bunları etraflı düşünmek yerinde olur.” Mümkün olduğu kadar suya sabuna dokunmayacak şekilde konuştum. Kanaatimce Özal'ın ve Demirel'in iyi geçinmesi gerekiyordu. O zaman Demirel yumuşadı ve güldü, “Evet, Turgut da bizim çocuklardandır. Onun bazı fikirlerini kabul ediyorum fakat kabul etmediğim tarafları da vardır,” dedi. Maalesef Özal ve Demirel yakınlaşması oluşmadı yahut arzu edilir bir yola girmedi.

ADALET PARTİSİ
GENEL BAŞKANLIĞI
ÖZEL

Ankara, 7 Ağustos 1974

Sayın Pro. Dr. Kemal Karpat
Bahar Sitesi Lâle Apt. No.7
Etiler, İSTANBUL

22.7.1974 tarihli mektubunuzu aldım. Uzunca bir süredir sizinle görüşmek veya muhabere etmek imkânı olmadı. Özlediğimi söylemeliyim. Ankara'da Hacettepe Üniversitesi'nin semineri zamanında hadiselerin fevkalâde yoğun olduğu bir anda bulunmuş olmamızdan görüşemedik. Bunu bir talihsizlik sayıyorum. Amerika'ya ne zaman döneceğinizi bilmiyorum. Önümüzdeki 10-15 gün zarfında ben Ankara'dayım. Telefon numaraları Ankara'da hep değişti. Ev telefon numaram 27 52 31 , Parti Genel Merkez numarası 12 65 32 ' dir. Parti Genel Merkezinde ben olmasam dahi bırakacağımız bir haber,yarım saat içinde bana ulaşır.

Gelişen dünya şartları içerisinde Türkiye'nin gerek ekonomik,gerek sosyal ve gerekse rejim bakımından fevkalâde önemli bir safhada bulunduğu kanaatindeyim. Devlet, rejim ve kalkınma üçlüsü bugün herzamankinden çok ilişkili ve herbiri çok mânâlı hale gelmiştir. Büyük zorluklar yanında,büyük fırsat ve imkânlar da mevcuttur. Türkiye bir dağınıklık içerisinde. Ne yapmak istediğimizi, nereye varmak istediğimizi geniş çapta kaybettik. Bunun yerini şekil ve usul tartışmaları aldı. Demek istediğim şudur ; hedefler önem ve ağırlığını geniş çapta metod araştırmalarının terketti. Türkiye'nin istikrara olan ihtiyacı

./.

Süleyman Demirel'in Kemal H. Karpat'a gönderdiği
7 Ağustos 1974 tarihli cevabı mektubu

-2-

adeta önemsiz hale gelmiş fukaralık, çaresizlik ve cahillikten kurtulma hamlesi adeta durgunluğa terkedilmiştir. Sağlamlığı denenmiş, ispatlanmış metodların yerini akılcılık ve gerçekçilik ile ilgisi olmayan yeni heveslerin alması, Türkiye'ye sadece zaman kaybettirecektir. Zira, akılı mağlûp etmek mümkün değildir. Bunlar benim endişelerimdir. Kötümser değilim, iyimser de değilim. Esasen Türkiye'nin meselesi bugün hem çağın hem Türkiye'nin eriştiği merhalenin gereği olarak oldukça kompleks hale gelmiştir. Herşeyimizin kötü olduğu kanaatinde değilim, herşeyimizin iyi olduğunu söylemek de mümkün değil. Bugün yeniden ülkenin yönünü bulması ihtiyacı ile karşı karşıya olduğumuz kanaatindeyim. Tabii ki yönü bulma, seçilmiş bulunan hayat felsefesi ile idare tarzının içinde olacaktır. Hürriyet içinde refahı gerçekleştirmenin hayal# ile değil akılla, sabırla ve gayretle olduğunu unutmadan yönümüzü bulmağa mecburuz.

Amerika'ya dönmeden vaktiniz olursa sizinle görüşmekten büyük memnuniyet duyarım. Bu vesile ile sevgi ve saygılar sunuyorum.

Genel Başkan

S. Demirel

Süleyman Demirel

Nihayet Demirel, Doğru Yol Partisi'ni kurdurdu. Bence bu, doğru bir karar değildi, çünkü bu parti hiçbir zaman tek başına iktidara gelmediği ve gelemeyeceği için birçok koalisyona girerek, Anavatan Partisi (ANAP) ve Refah Partisi'yle çalışarak Türkiye'yi oldukça güç bir yoldan yürüttü. Türkiye bu durumdan çok zarar gördü. Özal'ın 1993'te ölümüyle Demirel cumhurbaşkanı seçildi.

Bir keresinde yine Türkiye siyasetinden söz ederek kendisinin eninde sonunda cumhurbaşkanı olacağını söylemiştim. Tepkisi şu oldu, "Ben cumhurbaşkanı olmak istemiyorum. Önemli olan Türkiye'nin doğru dürüst yol almasıdır." Ben de, "Gördüğüm kadar günün birinde sizin cumhurbaşkanı olmanız mukadderdir," dedim. Gülümsedi, "Bunu artık zaman gösterecektir," dedi ve 16 Mayıs 1993-19 Mayıs 2000 tarihleri arasında cumhurbaşkanlık görevinde bulundu.

Daha sonra kendisini bir iki defa daha gördüm ama önemli bir şey konuştuğumuzu hatırlamıyorum. Her zamanki gibi nazik, alçak gönüllü davrandı. Son olarak Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin hazırladığı bir sempozyuma gelmişti. Türkiye'de laiklik üzerine yaptığım konuşmayı dikkatle dinledi, elimi sıktı ve teşekkür etti.

Bir kere, Büyük Millet Meclisi'ni açmazdan evvel, sekreteri bana bir yazı göndererek, "Cumhurbaşkanı meclis açılış konuşmasında yapacağı konuşma için sizden Türkiye'nin 21. yüzyılda geleceği hakkında düşüncelerinizi istiyor, bunu nutkuna sokabilir," dedi. Ben de 10-12 sayfa kadar bir yazı gönderdim. Meclis konuşmasında söylediklerim yoktu veyahut çok değiştirilmiş bir şekilde kullanılmıştı. O dönemde hükümetin politikasına uygun olamayacak şeyler de yazdım ve daha sonra birkaç defa ayaküstü görüştük. Nazmiye Hanım'ın ölümü nedeniyle gönderdiğim taziye mektubuma nazikçe cevap verdi.

Takriben 1965
yapılmıştır
1966
1966 da yazılmış

Sayın Süleyman Demirel,

Geçen Eylül ayında Ankara'da sizinle görüşmek için bir hayli uğraştım muvaffak olamadım. Ege bölgesini ziyaretiniz ve sonra İstanbul tatbikatı bütün zamanınızı almıştı. Her zaman olduğu gibi intibalarımı ve düşüncelerimi size açıkca anlatmak istemiştım. Bitaraf ve objectif bir şekilde yurtdaki siyasi, sosyal ve ekonomik olayların toplamı göz önünde bulundurarak erittiğim bazı sonuçları size iletmek istemiştım. Benim kanaatime göre gerçek manada bagarılı bir siyaset, ilmi, objektif uzun vadeli görüşleri tatbikatla karşılaştırarak değerlendirmekle elde edilir. Hergün değişen olayların altında bazı uzun süreli hatların "trend"lerin bulunduğu muhakkaktır. Bu "trend"leri tespit etmek ise sosyal ilimlerin gerçek manada kavranmış bilginlerin içidir. İşte ben kendi hesabıma onbeş seneden beri yurdun gelişmelerini inceleyerek bu "trend"leri araştırıyorum. Tevazu ile şunu söyleyebilirim ki 1957'den beri benim teğhislerimin doğruluğunu olaylar göstermiştir. 1958/9'da Türkiye'de siyasi bir çalkımanın her an patlak verebileceğini söylediğim zaman (bunu yazdım) kimse inanmadı. Buna karşılık 1961/2'de Türkiye'de siyaset istikrara ve sivil bir idareye mutlaka kavuşacağını ileri sürdüğüm zaman herkes şüphe ile bana baktı. Ayrıca 1961 ve 1965 seçimleri hakkında yaptığım tahminlerin hepsi doğru çıktı. Bütün bunları söylemekten gaye Türkiye'deki siyasi ve sosyal gelişmelerin rastgele olmadığını belirtmektir.

Süleyman Demirel'in isteği üzerine Kemal H. Karpat'ın meclis konuşması için hazırladığı rapor

Birbirine tesir eden (constant and variable) faktörler doğru hesaplanırsa olayların aklını oldukça sağlam bir şekilde tayin etmek mümkündür.

Görüşlerimi çok genel belirtmeden evvel yurdda edindiğim intibaların birkaçını size nakil etmek istiyorum. Geçen seneye, yani 1965'e nazaran bu sene siyasi ve ideolojik havada hissedilir bir gevşeme vardır. Güvenlik yavaş yavaş genelleşmektedir. Neticede ekonomik faaliyetlerde büyük bir art ış olmuştur,ki bilhassa küçük kasabalarda çok iyi fark edilmektedir. Böyle bir neticenin elde edilmesinde şüphesizki hükümetin rolü olmuştur. Seçimlerden sonra bazı siyasi kararlarda ısrar edilmemiş olması gerginliği azaltmıştır. Böylece gerginlikten doğan her çeşit aşırı hareketlerme iddialı propagandaların zemini yok olmuştur. İktidar partisinde mutedil elemanların hakim durumda bulunmaları şüphesizki memleket hesabına büyük kazançtır. Parti içindeki aşırı unsurları teşkilatın desteklediğini sanmıyorum. Hatta icab eder de bir kuvvet gösterisi olursa aşırı kanadın uzun vadeli bir tepki yaratabileceğini sanmıyorum. Siz şahsen mizaç, görüş, ve düşünüş bakımından iktidar partisinin büyük bir çoğunluğunun temsilcisisiniz. Mesele bu çoğunluğun istediklerini prensipler şeklinde formüle ederek tatbikata koymaktır. Sizin çok güç sayılabilecek intikal devresini sarımsız sona erdirmeniz büyük bir siyasi başarıdır. Tebrik ederim. Cumhurbaşkanı'na sayın Sunay'ın gelmesi ise bir çok meseleleri kökünden çözmüştür ki bu da başlı başına büyük bir başarıdır. Bu arada muhalafet- sağı olsun, ortanın solunda veya tam solcu olsun hükümeti şiddetli tedbire müracaat ettirecek şekilde hareket ediyor çünkü başka havası yeni bir karışıklık için zemin hazırlayabilir. Başki ve teğhis havasının yaratılmamış olması ayrıca tekdire değer.